IISSN -2583-147X (P), Vol.- 9, Issue No.VI, September 2023
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନରେ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଭୂମିକା

ମାନସ ନାଏକ

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସବିନୀ ଉତ୍କଳ ଭୂଖଣ୍ଡର ଇତିହାସ ଏକ ଗୌରବ ଗରିମାମୟ କାହାଣୀ । ସଂପ୍ରତି ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ଭୌଗୋଳିକ ମାନଚିତ୍ର ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଅତୀତରେ ଥିଲା ଭିନ୍ନ । ଏହା ଉତ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ କାବେରୀ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁବିସ୍ତୃତ ଥିଲା , କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର କଥା ୧୫୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ବାହ୍ୟଶକ୍ତି ଓଡ଼ିଶା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଫଳରେ ଏହି ବିଶାଳ ଭୂଖଣ୍ଡର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ । ବହୁ ବାହ୍ୟଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ସାରିବା ପରେ ପରିଶେଷରେ ଇଂରେଜମାନେ ଆଠ ଅକ୍ଟୋବର ୧୮୦୩ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ନିଜ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରି ଶାସନ ଚଳାଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ୧୮୦୩ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରି ସାରିବା ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା ତାର ଆତ୍ମପରିଚିତ ହରାଇ ବସିଥିଲା । ଗଞ୍ଜାମ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରେସିଡେନ୍‌ସିର ଏକ ଅଙ୍ଗ ହେଲାବେଳେ, ସମ୍ବଲପୁର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଏକ ଅଂଶ, ମେଦିନପୁର ବଙ୍ଗ ପ୍ରେସିଡେନ୍‌ସିର ଏକ ଅଙ୍ଗ ଏବଂ ସିଂହଭୂମି ଆଦି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଂଚଳ ବିହାର ଛୋଟନାଗପୁର ଡିଭିଜନ୍‌ର ଅଂଶ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଲା । ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସ୍ୱାଭିମାନକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିବା ସହିତ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ଆଘାତ ଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ଭାଷା ଭିତ୍ତିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ନିମିତ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଦାବି ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ନେତା, ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ । ଏହା ଥିଲା ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ଅନ୍ୟତମ ମାଇଲସ୍ତମ୍ଭ ।

ପୂର୍ବସୂରୀମାନଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ, ସ୍ୱପ୍ନ, ଅଦ୍ୟମ ସାହସ, ଦୃଢ଼ ମନୋବଳ, ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ ତଥା ସଂଗ୍ରାମର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତା'ର ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ସ୍ୱାଭିମାନକୁ ଫେରି ପାଇଛି । ସେହି ଚିରବନ୍ଦନୀୟ ତଥା ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ପୂର୍ବସୂରୀମାନେ ହେଲେ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ, ଉତ୍କଳମଣି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, ସ୍ୱଭାବକବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର, ବ୍ୟାସକବି ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି ତଥା ପାରଳା ମହାରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ପ୍ରମୁଖ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ କରିବାରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଅନ୍ୟତମ । ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ର ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ, ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ତା'ର ଭବିଷ୍ୟତ ସୁରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବାଣପୁର ନିକଟସ୍ଥ ଶ୍ରୀନିବାସପୁର ଶାସନରେ ୧୮୮୬ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ୨୬ ତାରିଖ ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ନିଜର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନକୁ ରସମୟ କରି ସଂପ୍ରତି ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଏକ ବିରାଟ ଅଧ୍ୟାୟ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ର ଏକାଧାରରେ ସମାଜସେବକ, ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ, କବି, ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଥିଲେ । ଆତ୍ମଗୌରବ ଅପେକ୍ଷା ଜାତୀୟ ଗୌରବକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ କରି ନେଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଉନ୍ନତ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଏ ଜାତିର ଇତିହାସରେ ଚିର ନମସ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପାଦରେ ବଙ୍କିମ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ 'ବନ୍ଦେ ମାତାରମ୍' ଥିଲା ମହାଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବୋଧର ବୀଜମନ୍ତ୍ର । ପଣ୍ଡିତ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଥିଲେ ଏହି ଚେତନାର ଅଗ୍ରଦୂତ । ଉତ୍କଳ ଜନନୀର ସେବାକୁ ନିଜ ଜୀବନର ବ୍ରତ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ମହାଭାରତୀୟ ଭାବେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବାପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର । ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଉତ୍କଳ ପ୍ରୀତି ମହାଭାରତୀୟ ଭାବଧାରାରୁ ଭିନ୍ନ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଉଚିତ ପଦକ୍ଷେପ ସହିତ ଜାତି ଗଠନ ନିମିତ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଯେଉଁ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା 'ସତ୍ୟବାଦୀ' (୧୯୧୫) ପତ୍ରିକା ଥିଲା ତା'ର ଆହ୍ୱାନ । ଇତିହାସ ପ୍ରତି ଥିବା ନିରପେକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ସାଧକଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ସୁବିଚାର । ଏମାନେ ପ୍ରାଚୀନ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଇତିହାସକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଜଡ଼ ଓ ସୁପ୍ତ ଜାତିକୁ ଦେଇଛନ୍ତି ବଂଚିବାର ପ୍ରେରଣା । ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇଛନ୍ତି ଅତୀତର ବୀରପୁରୁଷଙ୍କ ଦେଶପ୍ରେମର ଉଦାହରଣ ଦେଇ । ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆଧାରିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ' ଓ 'ମୁକୁନ୍ଦଦେବ' ନାଟକ ଦ୍ୱୟ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ଗୌରବମୟ ଘଟଣାର ମୂକସାକ୍ଷୀ ସଦୃଶ ।

ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱାଭିମାନ ବେଶ୍ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଛି ସେ କଲିକତାରେ ଏମ୍.ଏ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ । ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଶା ଓ ବିହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ହୀନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରି 'ଉଡେ' ଶବ୍ଦରେ ଡାକୁଥିଲେ । ଏ ସବୁକୁ ଗୋଦାବରୀଶ ସହ୍ୟକରି ପାରୁନଥିଲେ; ତେଣୁ କଲିକତାରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ଓ ଗୋଦାବରୀଶ ଉଭୟ ମିଶି 'ଓଡ଼ିଆ ଜାଗରଣ' କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ଉଭୟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବହୁ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକ ଶପଥ ନେଇ ଉତ୍କଳ ମା'ର ସ୍ୱାଭିମାନ ପାଇଁ ଆଗଭର ହୋଇପଡିଲେ । ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଲିକତାରେ ଏକ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରାଇ ଗୋଦାବରୀଶ ଉକ୍ତ ସଭାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏକ ଦୀର୍ଘ ତଥା ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତଥା ଭାଷା ପ୍ରତି ଥିବା ହୀନ ମନୋଭାବ ଦୂର ହୋଇଥିଲା । କଲିକତାରେ ଏମ୍.ଏ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ଗୋଦାବରୀଶ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତିର ମହତ୍ୱ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଉନ୍ନତିମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବା ଫଳରେ ଏମ୍.ଏ ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କୁ ନିରାଶ କରିଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ରାଜନୀତିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଗୋଦାବରୀଶ ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ମୂଳତଃ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ଓ ଶଶିଦା ଥିଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାଦାତା । ୧୯୨୦ ମସିହାରେ ଚକ୍ରଧରପୁରରେ ଥିବା ସମୟରେ ସେଠାରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଏକ ଅଧିବେଶନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭାଷଣ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କର ପ୍ରଥମ ରାଜନୀତିକ ଭାଷଣ । ସିଂହଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର ବହୁ ଅଂଚଳରେ ଗୋଦାବରୀଶ ବୁଲି ବୁଲି କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର କରାଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ନିମିତ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମେ ମାସର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଉତ୍ତାପକୁ ଖାତିର୍ ନକରି ଚକ୍ରଧରପୁର ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟର କିଛି ଛାତ୍ର ଓ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କୁ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସଭାସମିତି କରୁଥିଲେ । ଗୋଦାବରୀଶ ନିଜ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଧରି ରେଳ ଷ୍ଟେସନକୁ ଯାଇ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପଇସା ମାଗି ଆଣୁଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଯାହା କିଛି ପଇସା ସଂଗ୍ରହ ହେଉଥିଲା ତାହା କର୍ମୀମାନଙ୍କ ଓଳିଏ ଖାଇବାକୁ ହେଉନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବଡ ଉତ୍ସାହର ସହିତ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଚାରରେ ମାତିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଭାଷାଭିତ୍ତିରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ନିମିତ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ସ୍ଥିର କରିଥିଲା । ଜନସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସିଂହଭୂମି ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା କଥା କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଏକମତ ନ ହେବାରୁ ସିଂହଭୂମି ବିହାରରେ ମିଶିଗଲା; ଫଳରେ ଗୋଦାବରୀଶ ବହୁତ କଷ୍ଟ ପାଇଥିଲେ । ରାଜନୀତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଚକ୍ରଧରପୁର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭିନ୍ନ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ଏହାର ସମାଧାନ ନିମିତ୍ତ ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, ମଧୁସୂଦନ, କନିକା ରାଜା ଓ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ । ଚିଠିର କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ପତ୍ନୀ ଓ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଙ୍କ ସମେତ ନିରାଶ ହୋଇ ବାଣପୁରକୁ ଫେରିଆସିଲେ । ବାଣପୁରରେ ରହି ସେ ସରକାରଙ୍କ ସମବାୟ ବିଭାଗ ସହାୟତାରେ ଦଶଜଣ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ 'କୃଷକ ସମବାୟ ସମିତି' ଓ ଏକ 'ବୟନ ସମିତି' ଗଠନ କରିଥିଲେ ।

ଦୀର୍ଘଦିନର ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ୧୯୩୬ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସ ଏକ ତାରିଖ ଦିନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ହେବାପରେ ଷାଠିଏ ଜଣ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ବିଧାନସଭାର ଏକ ବୈଠକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଲ୍‌ରେ ବସିଥିଲା । ପୁରୀରୁ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ଅର୍ଥ ଓ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ସମ୍ଭାଳି ଥିଲେ । ଗୋଦାବରୀଶ ଓ ପାରଳା ମହାରାଜାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ବଳରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ (୧୯୪୩), ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ (୧୯୪୪) ଓ ଓଡ଼ିଶା ଉଚ୍ଚନ୍ୟାୟାଳୟ (୧୯୪୮) ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ।

୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୫ ତାରିଖରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପରେ ପ୍ରଦେଶଗୁଡିକର ସୀମା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ଏକ ଉଚ୍ଚ କମିଶନ ବସାଇ ଥିଲେ । ୧୯୫୫ ମସିହା ଶେଷରେ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ

ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ପରେ ଭାଷାଭିତ୍ତିରେ ରାଜ୍ୟ ସବୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭକଲା । ଷଢ଼େଇକଳା ଓ ଖରସୁଆଁରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକ ଅଧିକ ଥିବାରୁ ତାହା ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଥିଲା । ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇଗୋଟି ଅଂଚଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ଫଳରେ ସିଂହଭୂମିର ଦୁଃଖ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର କଥା ୧୯୫୫ ରିପୋର୍ଟ ଅନୁଯାୟୀ ପୁନଶ୍ଚ ଷଢ଼େଇକଳା ଓ ଖରସୁଆଁ ବିହାର ସୀମାରେ ମିଶିଗଲା । ଏହି ଘଟଣା ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଦେଇଥିଲା । ୧୯୫୬ ମସିହାରେ 'ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ' ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଉଭୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ସମସ୍ତ ଅଂଚଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତି ପ୍ରମାଣ ସହିତ ସରକାରଙ୍କୁ ସ୍ମାରକପତ୍ର ଦେଲେ । ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସୀମାକୁ ଯଥାର୍ଥ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେବାପାଇଁ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ତେଜି ଉଠିଥିଲା । ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, ପାଟଣା ମହାରାଜା ଓ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ପ୍ରମୁଖ କଟକଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ବିଶେଷ କରି ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳରେ ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ ଜନଆନ୍ଦୋଳନ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ତାହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର । କମିଶନରଙ୍କ ରିପୋର୍ଟକୁ ବିରୋଧ କରି ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସଭା-ସମିତିମାନ କରାଇଥିଲେ ।

ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ୧୯୫୬ ମସିହାରେ ଦୁଇ ତିନି ମାସ ଜେଲ୍‌ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଜେଲ୍‌ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବା ପରେ ଗୋଦାବରୀଶ ଉଭୟ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଚାପରେ ତାଙ୍କର ସତୁରୀ ବର୍ଷର ସଂଗ୍ରାମୀ ଶରୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲା । ଜେଲ୍‌ରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପରେ ସେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ସେଥିରୁ ଭଲ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହାପରେ ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଜ୍ୱର, ରକ୍ତଚାପ ସହ ବହୁମୂତ୍ର ରୋଗ ଆଦିରେ ପୀଡ଼ିତ ହେବା ଫଳରେ ସେ କଟକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ମେଡ଼ିକାଲରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ବହୁମୂତ୍ର ରୋଗ ସାମାନ୍ୟ କମିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ରୋଗ କମିଲା ନାହିଁ ଫଳରେ ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ର ୧୯୫୬ ଜୁଲାଇ ୨୬ ତାରିଖ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଶରୀର ତ୍ୟାଗ ବେଳକୁ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ସଦସ୍ୟ ସହ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରୁ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ନଥିଲେ । ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ କର୍ମପ୍ରବଣତା, ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସାଧନା, ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନ, ମାତୃଭୂମି ସେବା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିପାଇଁ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ତଥା ପ୍ରେରଣା ହୋଇ ରହିଛି, ରହିବ ମଧ୍ୟ । ଜନ୍ମଭୂମିର ସେବାକରି ତାଙ୍କ ଜୀବନ ବାସ୍ତବରେ ଧନ୍ୟ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ ଝରିପଡେ-

"ଜନମ ଭୂମି ଯେ ମାଟି ପଥରର
ଜନନୀ କି ବଳି ବଡ,
ସେ ଜନମ ଭୂମି ସେବା ଯେ କରଇ
ନରଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ ତାର ।"

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ମିଶ୍ର, ଗୋଦାବରୀଶ - ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଶା ଓ ତହିଁରେ ମୋ ସ୍ଥାନ, ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ୧୩ଶ ପ୍ରକାଶନ ୨୦୨୧ ।

୨. ପଟ୍ଟନାୟକ, ନବୀନ ଚନ୍ଦ୍ର (ସଂ) - ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନର ଇତିହାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ବ୍ରହ୍ମପୁର-୧, ୧ମ ମୁଦ୍ରଣ-୧୯୮୭ ।

୩. ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରୀନିବାସ - ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ, ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏପ୍ରିଲ୍- ୨୦୦୬ ।

୪. ପ୍ରଧାନ, ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ-ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନର ବିନ୍ଧାଣିଗଣ, ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ - ୨୦୦୭ ।

୫. ମହାପାତ୍ର ବାଇକୋଳି, ଓଡ଼ିଆ ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର, କଟକ ।

ଗଇଲୋ, ପର୍ଜଙ୍ଗ, ଢ଼େଙ୍କାନାଳ